

balcanice, urmare a ideilor revoluției franceze, « făcea imposibilă existența unui stat multi-național și supranațional ». Personajul, « probabil primul care a conceput posibilitatea unei revolte panbalcanice împotriva Imperiului Otoman » (p. 17), a fost cunoscutul revoluționar grec Rhigas Velestinlis. Statul conceput de el ca « o republică balcano-asiatică » era probabil puțin viabil, dar visul era măreț și « demn de acest mare idealist ». Rhigas n-a fost singur. Osman Pazvantoglu la Vidin și Constantin Ipsilanti în Țara Românească, cunoscuți și aflați în relații cu Rhigas, erau animați cam de aceleași « visuri »; « gândul lui Rhigas era de a fonda un nou stat în Balcani, inspirându-se după modele franceze; Pazvantoglu dorea să amelioreze soarta creștinilor pentru a-și atrage loialitatea lor, punând în practică aceiași principii franceze, natural de o manieră mai atenuată; în Țara Românească, Constantin Ipsilanti acționa pentru o reînnoire a instituțiilor Imperiului Otoman care l-ar fi transformat într-un stat modern, democratic și liberal » (p. 43). Firește, din acest tablou nu putea să lipsească Selim al III-lea, care și el « voia să reînnoiască Imperiul Otoman » (p. 46). După sfârșitul tragic al lui Rhigas, rămăseseră « trei oameni care urmăreau deci o operă de renaștere și reînnoire », dar « în loc să se ajute între ei, cei trei oameni s-au combătut și eforturile fiecăruia din ei au fost zadarnice » (p. 46). De altfel, după părerea autorului, eșecul reformelor lui Selim al III-lea a fost o binefacere pentru popoarele oprite, deoarece reușita lor ar fi făcut orice insurecție mai dificilă, « poate chiar imposibilă ».

Este greu de conceput o apropiere între țelurile și gândirea lui Rhigas Velestinlis, Osman Pazvantoglu, Constantin Ipsilanti și Selim al III-lea. Numai mergând pe linia ignorării vădite a realității istorice, a acceptării *tale quale* a unor aparențe exterioare, înșelătoare, se poate ajunge la această apropiere, ca și la afirmații de felul acesta: « Pazvantoglu a suprimat utilizarea insultătoare a cuvântului « raia » și a redus, pe cât posibil, prin acest mijloc antagonismul existent între creștini și musulmani » (p. 42). Evident, operind cu noțiunea de « reformă » pentru proiectul revoluționar al lui Rhigas, pentru suprimarea cuvântului « raia » de către Pazvantoglu Osman pașa, pentru tendințele lui Constantin Ipsilanti de înlocuire a puterii feudale otomane în Balcani cu puterea feudală fanariotă sau acelea ale lui Selim al III-lea pentru centralizarea statului otoman, ajungem să lipsim faptele și procesele istorice de conținutul lor real.

După cum arată N. Botzaris, în perioada cercetată au existat și o serie de asociații secrete grecești, « a căror activitate este astăzi învăluită în atâtea mistere și contradicții » (p. 71) și în care desigur « francmasoneria a jucat un rol de prim ordin ». Evoluția acestor societăți a dus sub impulsul ideilor revoluției franceze la crearea Eteriei în 1814. Literatura revoluționară greacă și societățile grecești au exercitat, după afirmația autorului, « o puternică influență asupra celorlalte popoare din Balcani, ceea ce a avut ca urmare « trezirea naționalismului la aceste popoare » (p. 81). . . .

În dezvoltarea Eteriei autorul remarcă ca un « punct negru » lipsa de cooperare a societății cu celelalte popoare (p. 100). Desfășurarea răscoalei lui Tudor Vladimirescu și a revoluției eteriste în Principatele Române este relatată adesea simplist, în alb și negru, după vechi clișee, în cunoscutele denaturări și inexactități. Inițial, planul eterist acorda rolul preponderent unei răscoale a sârbilor, dar Miloș Obrenović, « nesincer », a refuzat în ultimul moment să coopereze. Planul a fost atunci schimbat și a intrat în acțiune « răscoala țărănească » organizată de Tudor, ca un apendice al revoluției eteriste. Printre cei care l-au recomandat pe Tudor « pentru această misiune » a fost Gr. Zalykis, dragoman la consulatul francez din București (p. 147). Iordache Olimpiotul, încă din 1819, flutura în fața ochilor lui Tudor mirajul celor două tronuri ale Principatelor, « care aveau să fie reunite în persoana lui, și căuta în toate ocaziile să fleteze vanitatea lui Tudor Vladimirescu » (p. 148). « Se poate presupune că aceste făgăduieli n-au fost făcute fără consimțământul lui Alexandru Ipsilanti ». În timpul întrevederii pe care Tudor a avut-o la București cu Al. Ipsilanti, « Tudor a reînnoit, probabil, jurământul său » făcut Eteriei (p. 163). Autorul arată că Al. Ipsilanti « nu era omul care să poată duce o astfel de acțiune la capăt », el era un « mare patriot, dar lipsit complet de realism » (p. 165). O mare parte din răspunderea sfârșitului eterist în Principate o poartă însă Tudor Vladimirescu. Dorița de a ajunge cu orice preț « domn al Țării Românești l-a împins la trădare », la înțelegere cu turcii și deci nu este de mirare faptul că « tribunalul Eteriei » l-a condamnat « la pedeapsa cuvenită într-o astfel de situație » (p. 166).

Rolul și poziția lui Tudor Vladimirescu apar, astfel, în versiunea lui N. Botzaris, complet denaturate. Noi nu cunoaștem nici un document care să ateste că Tudor Vladimirescu a jurat credință lui Al. Ipsilanti în cursul întâlnirii lor de la București; nu cunoaștem nici un document care să arate că Tudor intenționa să se alăture turcilor împotriva mișcării eteriste; nu cunoaștem nici un document din care să rezulte că Tudor ar fi fost judecat de vreo instanță, chiar improvizată ad-hoc, în condițiile revoluționare din acea vreme. Dimpotrivă, Tudor l-a sfătuit pe Al. Ipsilanti, dat fiind dezavuarea țarului și forțele slabe eteriste, să deponă eforturi pentru a ajunge pe teritoriul Greciei. Tudor Vladimirescu, cunoscând superioritatea numerică covârșitoare a armatei turcești, dorind să